

Jan van Nijlen (1884-1965)

'Eenzelvig' Vlaams dichter van het Vliedende Leven.

- deel 1 -

Kris Huygen

Portulaan heeft sinds 1986 zijn redactieadres in Ukkel Kalevoet, de wijk waar Jan van Nijlen verschillende gedichten aan wijdde. Het hoofdmotief in zijn poëzie was weemoed: weemoed naar zijn jeugd, stoïcijnse berusting, aanvaarding van de ouderdom en de naderende dood, maar vooral ook de onblusbare zucht naar de schoonheid in de natuur. Herinneringen aan zijn jeugd en familie werden onder de titel *Druilende burgerij, Jeugdherinneringen van een eenzelvig man*, gepubliceerd in *Tirade* (1966).

Van Nijlen (VN) woonde vanaf 1919 tot aan zijn dood in 1965 op een tiental adressen in Ukkel. Vandaag herinnert enkel een smal, goed verborgen pad in de buurt van 'het nutteloos station van Kalevoet' (vgl. de gelijknamige song van de Vlaamse band *Rum*) nog aan hem. Passend voor iemand die schreef *'Ik ben van natuur, en misschien wel door familietraditie, een mensenschuw persoon.'*

Deze dichter en essayist werd in 1963 bekroond met de prestigieuze Constantijn Huygens-prijs.

JEUGDJAREN

Van Nijlen wordt geboren in 1884 in de Antwerpse Carnotstraat, als zoon van de effectenmakelaar Constant van Nijlen en Maria de Beucker. Constants vader is natiebaas aan de haven, beroep dat ook Jans oom August uitoefent. De van Nijlens zijn een conservatieve, eerder volgzame, katholieke familie. Twee van Constants broers zijn trouwens geestelijken. Van natiebaas August schreef van Nijlen later in zijn autobiografie:

'(...) Hij hield erg van goed eten en drinken en had erg veel liefhebberij in het verzorgen van zijn kleine tuin, die versierd was met allerlei wansmakelijke, gekleurde plaasteren beelden van kabouters... Ik kon met hem wel praten. Er was een tijd dat ik betreurde dat hij niet mijn vader was.'

Van Nijlens vader is enerzijds de stugge, norske, dominante, strenge figuur, maar anderzijds is hij op verplaatsing voor zijn collega's van de beurs een vlotte, zelfs jolige kerel.

'(...) Van jongs af had ik schrik van mijn vader De zondagen was hij er de hele dag en dan bleef ik zoveel mogelijk uit zijn ogen. Nogmaals, ik weet niet waarom. Ik schrijf deze regelen op mijn vijfenzeventigste jaar en ik zou niet graag onrechtvaardig zijn.'

Maria's vader, Jan Ignaas de Beucker, is een bekende figuur uit de Antwerpse bourgeoisie. Hij is een vooraanstaand flamingant, vriend van Hendrik Conscience en hij heeft een florerende zaad- en bloemenhandel. Als autodidact in de plantkunde heeft hij o.m. een boek geschreven over de flora van de provincie Antwerpen. Van Nijlen erft de liefde voor planten en bloemen van moeder en grootvader. Over zijn grootvader schrijft Jan later:

'(...) Ik had als knaap eerbied voor die geleerde man, maar enig contact heb ik met hem nooit gehad. Hoeveel dichter stond ik niet bij de broer van mijn vader, de ongeletterde oom Gust.'

Wanneer in 1890 Jans zuster Maria wordt geboren, zal hij voor enkele jaren op een kostschool voor jongens worden ondergebracht, in Steendorp aan de Schelde bij Temse. De Onze-Lieve-Vrouw Visitatie, is een nonnenschool waar veel schipperskinderen onderdak vinden. Met Maria, later kloosterzuster, zal het slecht aflopen, maar dat is een verhaal apart, waar VN trouwens in zijn mémoires met geen woord over rept. Van 1894 tot 1904 zal hij dan de Grieks-Latijnse humaniora volgen bij de Jezuïeten van het Collège Notre-Dame, waar ook de Vlaamse 'gegoede' families hun zonen in het Frans laten opvoeden.

In de ouderlijke bibliotheek ontdekt VN de genoegens van de lectuur. *Maansteen* (1868) van Wilkie Collins, vandaag beschouwd als de eerste moderne Engelse detectiveroman (na de verhalen E.A. Poe), brengt hem letterlijk van streek. Hij leest ook Hendrik Conscience en Jules Verne.

Maar *'(...) Alles veranderde toen ik kennis maakte met de poëzie van Guido Gezelle. Ditmaal had ik de hand gelegd op een auteur wiens werk ik zonder enig voorbehoud mocht lezen: hij was een Vlaming en een*

priester. De indruk die deze dichter op me maakte was van een geheel andere aard dan ooit enig geschrift op mij gemaakt had. Ik herkende iets, alhoewel ik niet zeer goed wist waarin dat bestond. Ik was vooral ingenomen met het ritme, met het spel van klanken, het muzikale, dat zozeer verschilde van de rhetorische dreun van het werk van Schaepman, Ledeganck en dergelijke.'

De vlam is ontstoken...

Later huurt vader een vakantiewoning in Schilde, 'een burgerwoning met de klassieke tuin in alle Kempische gemeenten'. Er staan ook drie oude notelaren, ze herinneren hem aan bomen die hij vroeger op de Scheldedijk van Steendorp naar Temse zag. Deze bomen zullen later regelmatig in zijn poëzie opduiken. In *De Dauwtrapper*, van Nijlens ontroerendste bundel uit 1947 (waarover meer in deel 2), klinkt het in

De Laatste Droom: Ik ga naar bed nog enkel om te dromen,/ niet van een hemeltuin dien ik niet ken,/ maar van den tijd dat ik gelukkig ben/ geweest in 't huis onder de notebomen...

In Schilde brengt Jan de zomer en andere vakanties door met zijn moeder:

'(...) Voor het eerst kwam ik in aanraking met de natuur, met het landschap van de Kempen dat enkele jaren later zulke diepe indruk op me zou maken en voor een groot deel de verdere richting van mijn geest en gevoel zou bepalen (...) Mijn moeder, die van jongs af over planten en natuur had horen praten, moedigde mij eerder aan, maar leek toch soms bezorgd over mijn ongewone liefhebberij.'

Hij krijgt een stuk grond voor zichzelf achter in de tuin en begint planten te cultiveren:

'(...) Ik had eens dubbele zonnebloemen gekweekt en maïs. Het resultaat was zo onverwacht dat er door de koster in het dorp werd over gepraat en dat, tot groot genoegen van mijn vader, de pastoor op een Zondag kwam kijken.'

EERSTE LITERAIRE VRIENDSCHAPPEN

Na zijn humaniora mag Jan niet verder studeren en werkt hij twee jaar als assistent in het makelaarskantoor van zijn vader. Dit is niet wat hij verwachtte van het leven en begin 1906 maakt hij een *fugue* naar Parijs met een Française die hij tijdens zijn burgerwacht heeft ontmoet. Vader van Nijlen laat hem al

snel terugroepen door zijn oudere neef August. Na enkele maanden verblijf in een sanatorium in Arnhem voor een 'zenuwzinking' kan hij vanaf juli 1906 beginnen als corrector, later verslaggever, kunst- en theaterrecensent bij de katholieke Franstalige krant *La Métropole*, waar neef August hoofdredacteur en directeur is.

Hoewel hij maar enkele maanden in Parijs verbleef, heeft Jan er toen uitgebreid contact gehad met een aantal bohémien-kunstenaars. Hij bezocht de cafés en music-halls en ontmoette er o.m. de dichter-performer-alcoholicus Gaston Couté (1880-1911). Het celibataire bohème kunstenaarschap zal hem heel zijn leven blijven aantrekken. Aan Couté wijdt Van Nijlen later in *De Dauwtrapper* een *in memoriam*.

Uit *Een Zwerver*, de laatste strofe:... *Er zijn ten slotte nog de hospitalen/ waar men de armzaalgste zwervers binnenlaat/ Maar zelfs dien prijs kon 't lot hem niet betalen.../ Men vond hem dood, een morgen, langs de straat.*

Van Nijlen begint zijn schrijverscarrière bij het katholieke tijdschrift *Vlaamsche Arbeid* van Karel Van den Oever en Josef Muls, beide oud-leerlingen van het Sint-Jan Bergmans college. Zijn eerste bijdrage is voor een herdenkingsnummer over Guido Gezelle. Behalve voor Gezelle heeft VN ook een grote bewondering voor Prosper Van Langendonck, enige rooms-katholieke oprichter van het literaire tijdschrift *Van Nu en Straks*. VN zal als redacteur/recensent literatuur schrijven voor *Vlaamsche Arbeid* tot september 1909.

In deze periode schrijft hij ook een dubbele, opgemerkte bijdrage voor *de Nieuwe Gids*, getiteld: *Heeft Guido Gezelle dertig jaar gezwezen?* Gustaaf Van de Woestijne en Stijn Streuvels reageren negatief, maar Willem Kloos is opgetogen.

Rond deze tijd ontmoet VN de Vlaamsgezinde componist Jef van Hoof, die drie van zijn gedichten gebruikt voor liedjes uitgegeven door het *Algemeen Nederlands Verbond*. Hij sluit ook een innige vriendschap met de oudere Jakob Smits (1855-1928) die in Mol woont. Hij zal diens Kempische atelier en tuin vaak bezoeken.

In dezelfde periode ontmoet hij Ary Delen, vroeger nog leerling van Pol de Mont aan het Antwerpse Atheneum, en andere leden van de – vooral vrijzinnige – kunstenaarsgroep *De Kapel*, waaronder Emmanuel De Bom, Lode Bae-

kelmans en Alfons De Ridder (aka Willem Elsschot). Zowel Delen (later conservator van het Stedelijk Prentenkabinet) als Elsschot worden vrienden voor het leven.

Korte tijd later leert hij ook de Nederlandse dichter/essayist Jan Greshoff kennen. Eind 1908 neemt VN ontslag bij *La Métropole* en gaat tot begin 1910 opnieuw in het makelaarskantoor van zijn vader werken. Dan gaat hij aan de slag in de boekhandel van Edward Joris.

Ondertussen heeft hij in het najaar van 1906 zijn eerste dichtbundel gepubliceerd. *Verzen* bevat 68 gedichten, hoofdzakelijk sonnetten. Ze zijn een weerspiegeling van de depressie waarvoor hij korte tijd in het sanatorium in Arnhem werd opgenomen. Dit is duidelijk een jeugdwerk en VN heeft zich er later in zekere mate van gedistantieerd. In 1909 verschijnt in Nederland zijn tweede bundel *Het Licht*. Zoals de titel zegt komt hier voor het eerst de impressionistische Van Nijlen aan het woord.

Hij schildert met woorden. Uit *Venezia, II Avond: Nu is de laatste straal der zon geweken/ en in de hemel zijn de kleuren broos,/ zodat de zuidenwind, die ademloos/ erlangs wuift, schuchter doet verbleken/ het laaiend rood tot bijna blauwend roos...*

Hij keert zich gaandeweg af van het eng katholicisme van zijn ouders. In februari 1911 huwt hij met Griet van Eeckhoven (1886-1964), een elegante, jonge vrouw van eenvoudige komaf (uit een bevrienden stam, om VN's woorden te gebruiken). Ary Delen en Lode Baekelmans zijn de getuigen bij hun huwelijk. Eind 1911 komt zijn derde bundel *Naar 't Geluk*, opgedragen aan zijn vrouw. Het boek wordt uitgegeven bij *De Zilverdistel*, oorspronkelijk opgericht door Greshoff en J.C. Bloem, maar in 1911 onder verantwoordelijkheid van P.N. Van Eyck. Diens liefde voor de Franse, klassieke lyrische poëzie spreekt VN wel aan.

In de loop der jaren zal VN een toegankelijke poëtica ontwikkelen die anti-symbolistisch is, hermetisme afwijst en integendeel neoclassicistisch is, traditioneel en ordelijk van vorm.

IN NEDERLAND

En dan breekt WO I uit. Antwerpen wordt op 10 oktober 1914 ingenomen door het Duitse leger. VN is kort ervoor met zijn vrouw naar het neutrale Nederland gevlucht. Ze zijn samen met honderdduizenden vluchtelingen te voet naar Roosendaal gestapt en hebben dan de trein naar Utrecht genomen.

Na een verblijf van enkele maanden in het pension van Greshoffs moeder in het bosrijke Apeldoorn in de Veluwe, verhuizen ze naar de regeringsstad Den Haag. In deze periode heeft VN regelmatig contact met de fauvistische schilder Rik Wouters, die eerst als krijgsgevangene in het interneringskamp van Zeist zit, maar later door zijn gezondheidsproblemen in vrijheid is gesteld. Wouters zal op 11 juli 1916 sterven aan de gevolgen van kaakbeenkanker. VN heeft hem enkel dagen ervoor nog bezocht in het ziekenhuis in Amsterdam.

Hij probeert ook tijdens de oorlog door de publicatie van zijn gedichten en essays aan een inkomen te geraken. Hij publiceert in *Groot Nederland* en in *De Nieuwe Gids*. Vooral de opname van gedichten in het tijdschrift *De Beweging*, met Albert Verwey als hoofdredacteur, bezorgen hem in Nederland een zekere naambekendheid.

Allengs ontwikkelt VN zich ook als deskundige van vooral de Franse literatuur. Hierover zal hij meer dan 200 recensies schrijven in *Groot Nederland*. In 1916 publiceert hij ook *Uren met Montaigne*, een bloemlezing van door hem vertaalde essays van de Franse filosoof Michel Eyquem de Montaigne (1533-1592). Verder wijdt hij uitgebreide studies aan Francis Jammes, wiens natuurpoëzie en zijn exotisme en weemoed naar de kindertijd bij hem een gevoelige snaar raken, en aan Charles Péguy, dichter en criticus, aanvankelijk socialist, antiklerikaal en antimilitarist, later nationalist en antidemocraat.

Jan van Nijlen (1884-1965)

'Eenzelvig' Vlaams dichter van het Vliedende Leven.

- deel 2 -

Kris Huygen

AMBTENAAR OP DE VERTAALDIENST VAN HET MINISTERIE VAN JUSTITIE IN BRUSSEL

Na zijn terugkeer uit Nederland kan VN vanaf 30 januari 1919 aan de slag als onderbureauhoofd op de vertaaldienst van het Ministerie van Justitie in Brussel en korte tijd later verhuist hij van Antwerpen eerst naar Vorst, later naar Ukkel. Deze baan als ambtenaar zal hij behouden tot zijn pensioen in 1949. De schrijver Toussaint van Boelaere is directeur van deze dienst en hij

zal er in 1943 mee voor zorgen dat de perfect tweetalige VN ten slotte tot directeur-generaal wordt gepromoveerd. Het bohémien leven, waar hij vroeger zo van droomde, zal Jan van Nijlen nooit aandurven. Hij wordt meer en meer een *einzelgänger* en hij heeft een drankprobleem, wat thuis voor hoog oplopende huiselijke ruzies zorgt.

In 1921 wordt zijn zoon Charles geboren en eind 1925 is de jonge Simone Fieuw (1903-1958) als secretaresse op de vertaaldienst begonnen. Simone deelt VNs culturele interesses... In 1923 verschijnt een nieuwe dichtbundel *Het Aangezicht der Aarde*. Het is nummer 14 in de bibliothele, letterkundige *Palladium* reeks, waarvan Greshoffs zwager de typograaf Jan van Krimpen de drijvende kracht is, en Greshoff en VN, in minder mate, de literaire redactie. *Palladium* zal verschijnen van 1920 tot 1927. VN schrijft over het verlies van zijn jeugd (hij is bijna 40), maar zoals Maurice Roelants in een recensie schrijft, doet hij dit op een tijdloze, gevoelige manier, zonder sentimentaliteit.

In 1924 wordt hij voor deze bundel bekroond met de *Driejaarlijkse Staatsprijs voor Vlaamse letterkunde*. In dat jaar brengt Greshoff ook een hulde-nummer gewijd aan VN uit. Voor zijn vriend is VN de stamvader van de contemporaine Vlaamse traditionele poëzie. Het is een feit dat in deze periode het expressionisme in schilderkunst en literatuur (Music-Hall van Paul Van Ostaijen is al gepubliceerd in 1916) hoge toppen scoort. VN heeft zich met zijn conservatisme nooit in de moderniteit gewaagd.

Uit De Haven: Wat lokt mij, droomer, 's avonds naar de haven,/ in 't voorjaar als de merel kweelt en fluit? ... Gekooide vogel slaat langs gulden staven/ in de lentetijd ter vlucht zijn vlerken uit;/ zo mijn verlangen, 's avonds aan de haven,/ in 't voorjaar als de merel kweelt en fluit.

De Lokstem (opgedragen aan mijn vriend J. Greshoff) wordt in 1925 gepubliceerd door uitgeverij A.A.M. Stols. Veel recensenten vinden de verzen oubolig. Het is een kleine bundel, met als laatste gedicht

VII De tulp: Kom, vul die tere tulp/ Van broos en blank kristal/ Ten boorde vol met sap/ Van blonde muskadellen!/ Dat zal u beter dan/ mijn staamlend lied vertellen/ Al wat heimlijk licht/ Gloeit in mij duister dal.

De Vogel Phoenix wordt geschreven tussen 1926 en 1928. Ook deze bundel wordt niet door iedereen gesmaakt. Hendrik Marsman vindt de bundel te gelaten, niet opstandig somber genoeg.

Uit Het oude kerkhof: ... Maar omdat ik een bitterzoet geluk/ Eenmaal bezat en weer verloor,/ Benijd ik hen die hier zo vreedzaam rusten.

BEVRIEND MET EDDY DU PERRON.

Vanaf september 1927 komt Greshoff in Brussel wonen, hij zal er blijven tot 1939 als correspondent voor de *Nieuwe Rotterdamse Courant*. In 1928 ontmoet VN ook de op Java geboren Charles Edgar (Eddy) du Perron (1899-1940). Die is goed bevriend geweest met de pas overleden Paul Van Ostaijen. Du Perron heeft een grote bewondering voor VN en brengt in 1929 een bloemlezing van diens gedichten uit: *Heimwee naar het Zuiden*. Ze delen hun liefde voor de Franse literatuur en bezoeken in Brussel samen de cafés. VN zal hem regelmatig bezoeken in Gistoux, in du Perrons ouderlijk kasteeltje, en later in Parijs.

In september 1931 wordt in Den Haag het literair tijdschrift *Forum* opgericht door Menno ter Braak, Eddy du Perron en Maurice Roelants. Het brengt proza, poëzie, essay en polemieken uit Nederland en Vlaanderen tijdens het interbellum tot 1935 en wil de nadruk leggen op de 'persoonlijkheid' van de schrijver. Van VN worden een tiental gedichten opgenomen. Het tijdschrift zal o.m. Willem Elsschot helpen bij de publicatie in 1933 van *Kaas*.

Geheimschrift (1934) confronteert VN met de dood. De bundel bevat verschillende *In memoria*.

Uit In memoriam Jacob Smits: ... Nu weet ik eerst wat ons voor immer bindt/ en ook de reden die ons hield gescheiden:/ door eendre dromen waren wij verblind,/ ik had den moed niet voor mijn droom te strijden...

Tussen 1934 en 1942 zit VN in de redactie van *Groot Nederland* (*letterkundig maandschrift voor den Nederlandschen stam*), dat het woord geeft aan schrijvers uit Noord en Zuid. Naast zijn eerder vermelde recensies over Franse literatuur, zal hij er 32 gedichten publiceren. In deze periode schrijft hij ook nog 38 bijdragen over Franse letterkunde voor *De Groene Amsterdammer*. In au-

gustus 42 neemt hij wel ontslag uit de redactie van *Groot Nederland*, de Duitse bezetter krijgt meer en meer controle over het tijdschrift.

Het Oude Kind wordt gepubliceerd in 1938. VNs gezondheid is er de laatste jaren sterk op achteruit gegaan. Hij heeft een oogkwaal en moet stoppen met roken en drinken. Het wordt een cynische, weemoedige bundel.

Uit De Oude Kroeg: Ik houd zozeer van die verlaten kroegen/ buiten de stad in het namiddaguur, / men droomt er rustig, wachtend op den vroegen/ schemer avond, naast een gezellig vuur... .. en alles wat ik lijdzaam heb verzwegen/ dringt plots in kroppend snikken naar mijn keel.

Uit Dodendag te Calevoet: ... ze zijn van ver gekomen en ze gaan/ tot waar ze moeten gaan, om dat de wetten/ van hun eenvoudig, burgerlijk bestaan/ hen dezen dag hun voeten doen verzetten ... En ginds, afzijdig in een kleine kroeg,/ voelt één bij dit vertoon zijn wanhoop rijpen,/ een eenzame die niets van 't leven vroeg/ en niets van zulke tochten kan begrijpen En peinst, wanneer hij ziet, sinds twee, drie dagen,/ die stumperds lopen in versnelden draf:/ mij dunkt, als ik mijn vrouw had doodgeslagen,/ zou ik geen bloemen brengen op haar graf.

Uit De Mislukte Verloren Zoon:...Gij wilt me weer ontvangen in uw huis,/ ik zal er verder geen gebruik van maken./ Er was eenmaal een grondeloos abuis:/ ik zong een lied, gij hadt familie zaken...

Uit Het Kamp: ...Ginds in het dal raad ik een kamp van knapen./ Ik hoor soms, luid de schorre jongenskreten... .." Wat heeft een dichter met zijn jeugd gedaan!..."/ Ik wil niet verder luisteren... 'k zie de maan/ die rijst, zo onnatuurlijk vol en groot. Ik zou vandaag liever niet huiswaarts keren. / O moeder Aarde, ook ik wou graag kamperen,/ maar dan voorgoed, diep in uw warmen schoot.

Net als Paul Verlaine, vraagt VN zich af wat hij met zijn jeugd heeft gedaan. Net als Verlaine verlangt VN terug naar de steun van zijn moeder.

DE TWEEDE WERELDOORLOG

Het opkomende fascisme maakt dat Jan Greshoff ten slotte in mei 1939 Europa verlaat en naar Zuid-Afrika vertrekt. In mei 1940 breekt de Tweede Wereldoorlog uit. Menno ter Braak pleegt zelfmoord, Eddy du Perron sterft in dezelfde week aan zijn hartkwaal en Hendrik Marsman verdrinkt bij zijn

vlucht naar Engeland in de golf van Biskaje als zijn schip zinkt. Ten slotte is er ook de trieste zelfmoord van graficus Tinus Van Doorn, nadat die eerst zijn echtgenote, de pianiste Johanna Vermeulen heeft gedood. Ironie van het lot: Hij was sinds kort bevriend met zijn buurman VN en ze waren van plan samen een door Van Doorn geïllustreerde bundel uit te brengen.

Berijmde Prenten uit het aards Paradijs is er niet gekomen. Maar VN's korte, prentgedichten vol (donkere) humor zijn later wel uitgebracht in zijn *Verzamelde gedichten* uit 1964.

De Eenhoorn: Op de meest donkre plaats van 't bos/ ligt hij droevig in het mos/ en vraagt zich af waarom hem werd gegeven/ die schroefboor op zijn kop, dit instrument/ waarvan hij het gebruik niet kent.../Ik vrees dat hij niet lang zal leven.

Op professioneel vlak heeft VN geen problemen tijdens WO II (Hij wordt zelfs gepromoveerd tot directeur-generaal van de vertaaldienst van het Ministerie). De conservatieve, teruggetrokken VN is nooit maatschappijkritisch geweest, zijn classicisme stond duidelijk in contrast met wat hij de 'nieuwlichterij' in de literatuur noemde. Toch spaart de oorlog ook het gezin Van Nijlen niet. Zijn zoon Charles is in het verzet gegaan en wordt in februari 1944 door de bezetter opgepakt. Hij kan even ontsnappen en onderduiken, maar wordt op 8 april opnieuw aangehouden. Hij komt terecht in het kamp van Ellrich bij Büchenwald en zal er begin 1945 sterven aan dysenterie.

In 1947 (negen jaar na zijn vorige bundel) verschijnt dan *De Dauwtrapper*, bij A.A.M. Stols, Uitgever te 's Gravenhage. De bundel is opgedragen aan de nagedachtenis van zijn zoon. Er spreekt een gelouterde dichter uit deze poëzie, persoonlijk vind ik VN hier op zijn best. De weemoed naar zijn jeugd, het niet ingeloste verlangen naar 'het land van zomer, zon en licht', en ook het herontdekken van de schoonheid in de kleine dingen van het vliedende leven.

Uit Klein Station in Oorlogstijd: Het nutteloos station van Calevoet/ ligt klein en somber in de winter dag,/ half rood van steen, half zwart van zilt en roet;/ er loopt nog slechts een halve trein per dag.... ... En zeggen dat ik vroeger, hiervandaan,/ vertrok naar 't land van zomer, zon en licht/ en dat dit licht voorgoed is uitgegaan/ omdat dit klein station verlaten ligt!

Stilleven: Koele citroen in 't heldere kristal,/ geel als de primula van dit seizoen,/ het huis vol zon, narcissen overal/ en in de tuin het kleurige legioen/ der tulpen, de wuivende waterval/ van blauwe regen boven de pioen:/ meer dan de sterren, meer dan het heelal/ is mij een primula, een geel citroen

In juni 1945 heeft VN de jonge journalist Clem Bittremieux ontmoet. Diens bewondering voor VN heeft die zeker moed gegeven om opnieuw te publiceren. Na *De Dauwtrapper* verschijnt in 1948 nog een bundel: *De Slaapwandelaaar*.

PENSIOEN EN HULDEBETOON.

VN hernieuwt ook zijn contacten met zijn vroegere Antwerpse vrienden Ary Delen en Willem Ellschoot. Als VN eind 1949 eindelijk met pensioen kan, zal de 'Fons' een groot wijnfestijn geven in zijn kelder in de Lemméstraat. Tussen 1950 en 1953 werkt VN nog een korte tijd voor het *Algemeen handelsblad*, met bijdragen over Vlaamse letteren.

In 1951 ontmoet hij zijn laatste uitgever Geert van Oorschot, die zijn carrière nog begonnen is bij Stols. Van Oorschot zal regelmatig op bezoek komen in Ukkel bij de teruggetrokken dichter die geen telefoon noch bankrekening heeft en zeker geen auto. Samen bezoeken zij de *Vieux Spijtigen Duivel*, VN's stamcafé. De streek rond Ukkel Calevoet, Alseberg, Dworp verkent VN tijdens zijn lange wandelingen.

In zijn laatste afzonderlijke bundel *Te Laat voor deze Wereld* (1957), waarvoor Bittremieux hielp met de selectie, staan er o.m. acht sonnetten opgedragen aan zijn vriend van het eerste uur, A.J.J. Delen en ook een reeks kwatrijnen waaronder dit over

Maart te Calevoet: Slechts een paar merels die behoorlijk zingen,/ een pirus met een drietal vlekken bloed,/ daarnaast, natuurlijk, bottende seringen:/ wat is uw lente slordig, Calevoet.

En ook *Kunstenaar en Kind: Geef mij een kleurkrijt kind, ook ik hertover/ Tot schone wereld een blad van papier./ Groen, heel veel groen voor 't zwarte zomerlover,/ Vier poten en twee ogen: 't is een dier.*

Voor zijn 70ste verjaardag organiseert Bittremieux in 1954 op initiatief van Elsschot een hulde in *De Swaen* op de Brusselse Grote Markt. Elschot is van de partij net als J.C. Bloem, Ary Delen niet. Die zal wel komen als VN opnieuw wordt gehuldigd in 1959 voor zijn 75ste verjaardag.

Behalve zijn talloze kritieken en recensies van Franse literatuur, heeft VN weinig 'verhalend' proza geschreven. Van Oorschot kan hem toch overhalen om zijn herinneringen aan du Perron neer te schrijven (1955). Over Van Ostayen en du Perron schrijft VN hier het volgende: *'De vriendschap van du Perron en van Ostayen (sic) duurde tot aan de dood van deze laatste. Het is zeker dat beide vrienden geheel anders waren georiënteerd. Zij waren beiden modern, of liever, zij wilden beiden modern zijn en zij waren het ieder op zijn eigen manier. Van Ostayen was vooral aangetrokken door het Duitse expressionisme, maar was tevens bekoord door het schijnbaar argeloze klankenspel van Guido Gezelle, die de woorden als klank hun vrijheid had gegeven. Du Perron daarentegen had andere voorbeelden voor ogen en onderging andere invloeden. De eerste was Blaise Cendrars; naderhand kwamen Jean Pellerin en Valery Larbaud. Ik ben ervan overtuigd dat van Ostayen een belangrijker dichter is dan du Perron, evenals niemand het nog betwijfelt dat du Perron een veel sterker prozauteur is dan van Ostayen. Het non-conformisme van du Perron was van een gans andere soort dan dit van de auteur van de Bezette Stad. Deze laatste was meer een revolutionnair (sic) op het gebied van de vorm, terwijl de andere vooral een revolutionnair was naar de geest en wel in een vorm, die steeds meer en meer de regels van de beproefde normen respecteerde.'*

Op het einde van zijn leven schrijft V N ook zijn jeugdherinneringen neer in

het, postuum verschenen, *Druilende Burgerij*. VN kreeg herhaaldelijk erkenning voor zijn werk: in 1955 de Staatsprijs voor Vlaamse Letterkunde, in 1957 de Letterkundige prijs van de Gemeente Ukkel, in 1961 de Emile Berheimprijs en vooral in november 1963 de Constantijn Huygens prijs. Van Oorschot zal zijn Verzamelde gedichten (1903-1964) uitbrengen in 1964. Bittremieux deed de selectie in overleg met de auteur. In de verzameling werden ook niet eerder gebundelde, maar door VN samen-

gestelde reeksen *Mijn makker uil* en zes gelegenheidsgedichten *Soms met een vriend* opgenomen.

Ondertussen waren in 1960 zijn vrienden Elschot en Delen overleden en in 1962 in Eigenbrakel de impressionist-Brabantse fauvist Willem Paerels, wiens portret van VN (gemaakt voor zijn zeventigste verjaardag) nu in het Antwerpse Letterenhuis hangt. Het was trouwens Paerels geweest die had aangedrongen bij het Ukkels Gemeentebestuur om hem de Prijs voor Letterkunde 1956 (Prix de Littérature Flamande 1956) toe te kennen. In 1963 sterft zijn echtgenote Griet van haar hartkwaal en Jan Van Nijlen overlijdt in het Molièrze ziekenhuis in Vorst aan de gevolgen van een buikvliesontsteking op 14 augustus 1965.

Ik leerde Jan Van Nijlen kennen in mijn lyceumtijd, eind jaren zestig. Onze lerares Nederlands liet ons het gedicht *De Clivia* uit *Mijn Makker Uil* uit het hoofd leren. Het gedicht is me altijd bijgebleven... .. *Hij bloeit niet meer dit jaar. Hij kwijnt en treurt,/ hij heeft zijn reden van bestaan verloren, / de lente ditmaal wordt zonder hem geboren,/ hij staat voor 't raam, hij weet wat er gebeurt... ..alles wat leeft is zalig en vervoerd,/ maar hij alleen blijft dor en onontroerd: / een oude man die niets meer heeft te zeggen.*

Hij staat voor 't raam, licht de dichter toe. In 1956 had VN in Antwerpen de grote tentoonstelling over Henri De Braekeleer bezocht en volgens Van Oorschot was hij diep ontroerd door het schilderij *Man voor het venster* uit 1876...

REFERENTIES

Jan van Nijlen. Herinneringen aan E. du Perron. G.A. van Oorschot, Amsterdam 1955

Jan van Nijlen. Druilende burgerij, Jeugdherinneringen van een eenzellig man. Tirade 10, 1966.

Stefan Van den Bossche. De Wereld is zoo schoon waarvan wij droomen. Jan van Nijlen, Biografie. Uitgeverij Lannoo/Atlas 2005.

Jan van Nijlen. Verzamelde gedichten. 1903-1964. Uitgeverij G.A. van Oorschot. Derde druk 2003.

Jan Van Nijlen. Levensverhaal verteld door Johan Anthierens en voorgelezen door Brigitte Raskin. Gedichten voorgedragen door Chris Lomme. HKM records 2012.

Johan Anthierens. Wij leven in een vreselijken tijd. Café des Arts, De Morgen, 8 november 1996. Blz. 25-26.

August Vermeulen. De Vlaamse Letteren van Gezelle tot Heden. 4de Uitgave. Elsevier Amsterdam Brussel, 1949.

Kris Huygen. De droevige geschiedenis van Charles van Nijlen, aangehouden door de Gestapo in 1944 voor deelname aan het verzet en gestorven van honger en dysenterie in het kamp van Ellrich, begin 1945. *Ucclesia* nr 283 maart 2021, blz. 6-23 (in het Nederlands en het Frans)

Kris Huygen. Jan van Nijlen en de Ukkelse *Prix de Littérature Flamande* 1956. *Zuurvrij* nr. 41 dec. 2021 blz. 34-41.

Digitale Bibliotheek voor de Nederlandse Letteren

Alle poëziefragmenten komen uit de *Verzamelde gedichten* (met akkoord van de uitgever)

Artikel eerder verschenen in Portulaan nrs 141-142